

Huslæreren paa Egeløkke.

Foredrag ved Grundtvig-Selskabets Udflugt til Langeland

d. 7. September 1958.

Af Gustav Albeck.

Den unge Grundtvigs tre Aar paa Egeløkke hører til de markante og klassiske Perioder i vor Aands- og Litteraturhistorie. Ingen slipper forbi Studentereksamens grønne Bord uden at have faaet Grundtvigs berømte Afskedsdigt »Strandbakken ved Egeløkke« endevendt, og ingen, der har blot det ringeste Kendskab til Grundtvig, er uvidende om, at han som Huslærer paa Langeland forelskede sig overmaade heftigt i Husfruen, den smukke og livfulde Constance Steensen de Leth, født Fabritius de Tegnagel, og at denne Forelskelse stimulerede hans Udvikling til Romantiker og i høj Grad blev bestemmende for den ret udstrakte Produktion, der kan henføres til Langelands-Tiden. Den spænder fra Debutafhandlingen: »Lidet om Sangene i Edda« (fra den bevægede Sommer 1806) over Afhandlingerne »Om Religion og Liturgi«, »Om Videnskabelighed og dens Fremme -«, »Om Asalæren«, »Om Schiller og Bruden fra Messina«, »Et Par Ord om det forkyndte Sørgespil »Signe«« og »Om Oehlenschlägers »Baldur hin Gode«« (alle fra 1807) til de første selvstændige Skrifter: Debutbogen »Maskeradballet i Danmark« og det skelsættende Værk »Nordens Mytologi« (der dog først blev gjort færdigt efter Hjemkomsten til København, Forsommeren 1808).

Men hertil kommer et stort – af Grundtvig ikke trykt – Forfatter-skab, først og fremmest Digte (hvoraf nogle dog senere – i ændret Form – fremkom i Samlingen »Saga« (1812)), Breve og Dagbøger (herunder Udtogsbøger af Grundtvigs omfattende Læsning). Det drejer sig om et ganske omfattende Materiale, som af Forskerne er blevet vendt og drejet.

Men Forskerne er ikke fuldt tilfredse. Navnlig er der en Brist i det Kildemateriale, der skulde kunne belyse Udviklingen af Forholdet mellem Grundtvig og den skønne Husfrue. Og Nysgerrigheden bliver ikke mindre, naar man opdager, at der mangler visse Partier i de efterladte Dagbøger, og at disse Partier efter alt at dømme har rummet et meget oplysende Materiale om Grundtvigs første Møde med Constance Leth.

I et retrospektivt Afsnit af sin Dagbog fra 10. September 1806, altsaa 1½ Aar efter Ankomsten til Egeløkke, vender Grundtvig i Tankerne tilbage til sit første Foraar paa Egeløkke og antyder, at det maaske var skæbnsvangert for ham, at han kom til Langeland netop ved Foraarstide:

»Jeg skulde været her om Efteraaret, Rejsen var begyndt, men den strænge Vinter hindrede dens Fortsættelse, og Jeg oppebiede Foraaret. Uden dette Ophold vilde rimeligvis de fleste Følger være udeblevne, som nu ere indtrufne. —

Jeg kom her, aaben for Munterhed, med Trang til det andet Køn. Var Jeg ikke blevet forelsket, vilde min Eleve ej være kommet saa vidt, og Jeg havde allerede beklædet en temmelig høj Plads i Vellystens Skole ⁻¹⁾).

Ofte havde Jeg besluttet at lære de levende Sprog ved egen Hjælp, men Jeg havde aldrig haft den nødvendige Taalmodighed. Nu var Jeg forelsket, og havde min Kærlighed været lykkelig, da havde Studeringer hvilet, i det ringeste saare længe; herom overtyder mig de første Maaneders Ophold her, *mit Livs gyldne Dage*²⁾, Hjemmet for mine salige Drømme, hvis matte Erindring end lader min Kind gløde og gør Mig saligere, end hele Verdens Tilbedelse kunde gøre Mig, naar den ikke fremkalder Savnets stride Taarer paa den blege Kind —.

O, Jeg kan ikke andet, Jeg maa end ofre hin lykkelige Tid en Tanke. Dagen bortilede under munter Spøg og den salige Veksling af kærlige Blikke og berusende Haandtryk. Natten dækkede med sit sorte Teppe kun Verden for Mig for i Drømme at fremtrylle en ny, mere skøn og blomstrende. — Den Haand, Jeg om Dagen kyssede varm, omslyngede i Drømme min bøjede Hals, sluttede mit bankende Bryst til den bølgende Barm, der om Dagen kun trylled mit Øje, og trykkede min Mund fast paa de blussende Læber, der udgød Kysse end tifold sødere, end de harmoniske Lyde, der om Dagen beruste mit Øre —«.

— — —

»... Mit Liv var en Lovsang til Kærligheds Fader, og hævet til ham over Tidens Skranke inddrømte Jeg Mig i evig Nydelse. — Men ak! snart kunde Jeg med mere Ret udbryde:

Geflügelt ist das Glück und schwer zu binden...

— Ja den svandt, den salige Tid, hurtig som et Menneskes Liv for den Almægtiges Øje, og ene, forladt staar Jeg i Skabningens Øde, som den mat tindrende

1) US, I, p. 107. Udhævet af G. A.

2) *ibid.* p. 107. Udhævet af G. A.

Stjerne paa den mørke Himmel, der ønskede at forsvinde, hyllet i den evige Nats sorte Klædemon, men maa leve, sit Skin berøvet —«

Der er formentlig ikke meget at tage fejl af her. Andre Udsagn fra Grundtvig gaar i samme Retning. De første Foraarsmaaneder paa Egeløkke blev hans Livs gyldne Dage, en Tid, da han har ligget under for en mægtig erotisk Betagelse og troet sig genelsket »under den salige Veksel af kærlige Blikke og berusende Haandtryk —«.

I en tidligere Udtalelse (fra December 1805) havde han skildret, hvorledes Mødet med Constance havde ændret hans kyniske Syn paa Ægteskabet (som værende til »blot for Selskabs og Kønsdriftens Skyld«) :

»Jeg kom her, Jeg læste i den hulde Kvinde Øje, og hvad var al Verdens Bøger mod det? Hvad kunde Jeg i dem faa at vide, der var Mig saa kært, som Synet af hendes paa Mig med Ømhed hvilende Blik? . . .³⁾«

Og ogsaa her havde han røbet, at der var en Tid, der stod for ham i Lykkens Tegn :

»O, end bløder mit Hjerte, end rinder Taaren paa min blege Kind, ved Mindet om den navnløse Fryd, Jeg var uforsigtig nok til at gribe. Bøger og alt hvilede, Hun blev Mig mere og mere dyrebar, mere og mere uundværlig til min Lykke. Jeg mærkede det neppe, og spurgte Jeg engang Mig selv: hvad vil Enden blive? da beroligedes, eller rettere neddæmpede Jeg Spørgsmaalet med det skæve Svar: det er ikke Lasten, Jeg søger, det er kun uskyldig Nydelse, der, uden at efterlade Følger, skal forsøde mit Nutids Liv. O, Jeg Daare, som med et afmægtigt Ord, en kraftløs Villen, mente at kunne dæmme for det Hav, der af Kærligheds Draaber . . .«

Resten af Optegnelsen er gaaet tabt, formentlig fjernet af Grundtvig selv, ligesom de første 92 Sider af Dagbogen fra 1805, de Sider, der sandsynligvis har skildret det hektiske Foraar paa Egeløkke, en Tid, da han efter alt at dømme har troet sig elsket af den Skønne, den Tid, da han »greb den navnløse Fryd« og beroligede sig selv moralsk ved at hævde, at det ikke var Lasten, men den »uskyldige Nydelse«, han søgte. — Hvor uskyldig synes han selv at være lidt i Tvivl om. I Optegnelsen fra September 1806 var han, som nævnt, inde paa Muligheden af, at han, dersom der ikke var sket en Forandring i Situationen, nu vilde have »beklædet en temmelig høj Plads i Vellystens Skole« —

Sammesteds nævnede han, at den Forandring, der var sket med ham, skyldtes, at han var blevet forelsket. Det var Oplevelsen af Kær-

³⁾ US, I, p. 89.

ligheden, der havde bevirket, at hans Livs gyldne Dage blev afløst af pinefulde og oprevne Tider, vekslende mellem Haab og Fortvivlelse, Harmoni og Rystelse.

Men det var ikke Goethes lyksalige Hjerteuro, han led af :

»Himmelhoch jauchzend,
Zum Tode betrübt,
Glücklich allein
Ist die Seele, die liebt.«

Grundtvigs Forelskelse i Constance havde for altid mistet sin Lykkefølelse. Han var en udstødt af Paradiset, henvist til en tilsyneladende uafrystelig Kval.

Hvad var der da sket i Sommeren eller Forsommeren 1805, der saa brat havde endt hans Livs gyldne Dage?⁴⁾ – Ja, det er herom Kilderne tier. Og det er denne Taushed, der drager den videbegærlige og faar ham til at kigge i Kilderne endnu en Gang.



I vore Dage har 4 Grundtvig-Forskere kredset om Grundtvigs Forhold til Constance Leth. Den første var Emil Frederiksen, der i sin Afhandling »Grundtvigs Ungdomsforelskelse« (oprindelig trykt i Gads danske Magazin 1937, senere optrykt i »Den unge Grundtvig

4) Tidspunktet for »Lykke-Periodens« Ophør lader sig ikke fæstne med Sikkerhed. De Betragtninger, Grundtvig nedfælder i sin »Udtogs-Bog« den 27. Juli 1805, foranlediget af Læsningen af Addisons Spectator Nr .27 – om Ensomhed – tyder snarere paa en indre Kamp af etisk Natur end paa en Hændelse, der har belært ham om, at hans Kærlighed var ulykkelig. Det er næppe Constances Vægelsind og svingende Gunst, der afspejler sig i Billedet af Havet, som snart ruller ham »sagte hen mod en smilende Strandbred, hvor mit Haabs skønneste Blomster spire med de mest vekslende Farver« – og snart lader ham drive »gennem Bjerger og Afgrunde til Fortvivlelsens nøgne Klipper ...« (US, I, p. 93). Langt snarere er det Grundtvigs Kamp mellem jordisk Begær og nedarvet Etos, der søges skildret; men netop denne indre Kamp kan have befordret Forholdets Udvikling henimod det afgørende Punkt, da Grundtvig erkendte sin Kærligheds Haabløshed. – Alene dette, at han i Begyndelsen af Juni 1805 var begyndt at føre en speciel Udtogsbog med Excerpter fra sin Læsning kan være et Vidnesbyrd om vaagnende Virkelighedserkendelse. I Omtalen af hans »Livs gyldne Dage« hed det udtrykkelig: »– havde min Kærlighed været lykkelig, da havde Studeringen hvilet, i det ringeste saare længe; herom overtyder Mig de første Maaneders Ophold –«

Det er maaske ogsaa Opmærksomhed værd, at Grundtvig i Udtogsbogen omtaler Constance som »Palmine« (jf. Michelsen, anf. Skr. p. 261), det Navn, hvormed Baggesen i glødende og ofte kyssesyge Oder betegnede sin første Hustru, Sophie v. Haller.

og andre Essays«, 1948) gjorde sig til Talsmand for den Tanke, at Grundtvigs Forelskelse i Constance væsentlig var en ydre Form, hvorunder han pressede sin indre, af andre Faktorer betingede Udvikling, et Synspunkt, som Frederiksen forfægtede med megen Skarp-sindighed, samtidig med at han kastede Lys over Grundtvigs litterære Vidnesbyrd om Afhængighed af Steffens og andre Romantikere.

Emil Frederiksens Synspunkter blev imødegaaet af C. I. Scharling (»Grundtvig og Romantiken«, 1947) og af Albeck (Grundtvig-Studier 1949, p. 87 f.) og revideredes ogsaa i nogen Maade af Niels Kofoed i »Grundtvig som selvbiograf« (1954). Kofoed var dog for saa vidt enig med Frederiksen, som han mente, at Grundtvig »bearbejder sit konkrete stof til ukendelighed, og at dagbøgerne derfor mere er en kladde i sentimental prosa, tillavet med kunstnerisk omhu, end en tro afspejling af tingenes virkelige stilling«. – Kofoed stillede sig imidlertid skeptisk over for Frederiksens psykologiske Tolkning af Forholdet mellem Grundtvig og Constance og dokumenterede, at Forelskelsen var det primære, det romantiske Gennembrud sekundært i Udviklingsforløbet. Mere tilbøjelig til at slutte sig til Frederiksens Opfattelse forekommer William Michelsen, der i sit Værk »Tilblivelsen af Grundtvigs historiesyn« meget smukt paaviser, at »den krise, der førte til det romantiske gennembrud, var begyndt næsten eet år før forelskelsen i Constance Leth«, og at Grundtvig først paa Ege-løkke »gjorde de erfaringer, der er forudsætningen for Steffens' tanker«⁵).

Naar Problemerne omkring Grundtvigs Forhold til Constance Leth her tages op paany, er det ud fra Ønsket om at inddrage et nyt Kildemateriale i Undersøgelsen. Ikke en ganske ukendt Kilde, men en i denne Forbindelse mindre paaagtet. Rønning har øst ret kraftigt af den i sin store Biografi, og Michelsen har udnyttet Dele af den smukt i sin Bog⁶). Men til Belysning af Forholdet mellem Grundtvig og Constance Leth har den aldrig været særskilt benyttet.

Det drejer sig om det uudgivne Manuscript – eller rettere de uudgivne Manuscriptfragmenter – af hvad Grundtvig kalder »Leksjons og Karakterbog for Karl Frederik Steensen Leth«. Den er begyndt 1. Marts 1806 og afsluttes 17. November samme Aar. (Slutningen synes dog at mangle). Den er, bortset fra enkelte begejstrede

⁵) Wm. Michelsen, anf. Skr. p. 258–265.

⁶) *ibid.* p. 265–272.

eller ræsonnerende Afsnit – affattet i en rolig og jævn Stil, mere Dagbog end de Skrивerier, Grundtvig i hine Tider betegnede som saadan. Her er almindeligvis ikke Tale om bevidst Stilisering. Hvad Bogen udsiger, og navnlig hvad den udsiger parallelt med Dagbøgerne og de andre dermed beslægtede Kilder, maa siges at have en ikke ubetydelig Interesse.

Om Karakterbogens Form og navnlig dens Indledning med de forbavsende moderne pædagogiske Betragtninger henvises til Rønning (I, 2, p. 18–28). Her skal det blot nævnes, at Baggrunden for hele Bogen er Grundtvigs Ønske om hver Søndag at opstille et Skema for den kommende Uges Arbejde og ved Ugens Slutning at gøre Status, om nu Maalet er naaet. Hver Dag vil han gøre rede for Arbejdet og i Stedet for Karakterer anføre Bemærkninger, om hvorvidt Karl har husket Lektien, været opmærksom eller det modsatte – etc. Dog erkender Grundtvig meget vel Betydningen af at være frit stillet og kunne skifte Undervisningsemne. Planen maa ikke være et snærende Baand, men et Mønster med Mulighed for mange og store Afvigelser. Det tør antydes, at det snart skulde vise sig at være baade klogt og forudseende, at Grundtvig paa dette Punkt ikke vilde gribe Sagerne alt for pedantisk an.



Grundtvig indleder med et langt Kapitel om Meningen med Bogen og om Grundtvigs pædagogiske Principper. Han er nu – et Aar efter sit Komme til Egeløkke – klar over, at »en erfaren Pædagog vilde, naar Han kendte Min Læsning, anse Fremgangen for ikke alt for tilfredsstillende –«. Han angiver selv Grunden dertil i en lille Selvbiografi:

»I Aaret 1803 tog Jeg Attestats. Jeg havde for det meste anvendt min Studenter-tid i København paa Nordens Historie og de skønne Videnskaber. Den Smule Tid Jeg fik tilovers krævede Theologien, og Pædagogiken blev da forsømt, saa meget mer, som Jeg havde fast besluttet aldrig at paatage Mig noget Barns Opdragelse, men leve af Timekonditioner, og Skrивeri – Imidlertid forløb et Aar. Stipendier bleve Mig afslaaede, og af Timekonditioner fik Jeg ingen. Mine Skrивerier behagede Mig ikke, og dem omkalfatrede Jeg da – Jeg havde Geld og intet at leve af. Denne Kondisjon tilbødes Mig, og Jeg antog den. Vel vidste Jeg mine pædagogiske Indsigter vare faa, men Jeg trøstede Mig ved at de fleste Studenteres vare færre og troede tillige – ganske uerfaren – at det vel ej var saa svært at udføre de almindelige Grundregler for Undervisning og Opdragelse, Jeg ved en temmelig udbredt Læsning . . . alligevel (?) havde erhvervet. –

Jeg kom, modtog Drengen, og vidste ofte ikke, hvad Jeg skulde gøre ved ham – Dog sørgede Jeg nøje for, at ingen mærkede min Raadvildhed, thi var dette sket, havde alt mit Arbejde været omsonst, og Jeg kunde ligesaagodt straks pakket ind, thi kun Tro til mine store Indsigter kunde bringe Vedkommende til at finde sig i de Midler Jeg brugte –

Min pædagogiske Tyndhed kunde saa meget bedre skjules som Jeg i Opdragelsen ikke var saa meget uvidende, anvendte temelig heldig mine Kundskaber til Drengens Forbedring, en Ting der var saameget mere paafaldende som Han var kendt som Øens uartigste Pode. Kuren var ikke svær, og Jeg kan ej heller beskyldte Mig for synderlig Fejltagelse. Jeg maa derimod sige at dens Fortsættelse er Mig med formerede Kundskaber sværere, thi Vedkommende have ej længere saa stærk Tillid til Mig og mine Forholdsregler, hvilket rejser sig dels af De nu kende adskillige Fejl hos Mig, som vel lader dem formode flere, og dels af mindre varm Interesse for ren Sædelighed, da Yttringerne af det Modsatte ej længere ere saa fremtrædende«.

(Den sidste Sætning skal vist udlægges saaledes: Da Karl ikke længere er Øens uartigste Pode).

Grundtvig indrømmer, at han i Undervisningen har »begaaet mange Buk«, og fortsætter:

»For nærværende Tid troer Jeg Mig beføjet til at mene, Jeg med et lysere Blik er i Stand til at overskue Undervisningen, hvilket er et nødvendigt Resultat af mit Ophold her – Straks efter mit Komme indtraf et Tilfælde, der i Begyndelsen gjorde Mig mindre skikket til Lærer, men som snart gjorde Mig død for Selskab, ked af Forfatteri og mindre varm for mine gamle Krøniker. –«

I denne sidste Sætning gives en ny Fremstilling af, hvad der hændte Grundtvig i den første Tid paa Egeløkke – uden al romantisk Udsmykning. »Mit Livs gyldne Dage« er blevet til »et Tilfælde, der i Begyndelsen gjorde Mig mindre skikket til Lærer . . .«

Derimod hæver han sig mod Slutningen af sin lange Fortale paa Retorikkens Vinger:

»O, Du evig Gode som bor over Stjernerne! Dig anraaber Jeg om Hjelp og Bistand. Din vise Haand satte Mig her, hvor Mit Væsen undergik de frygteligste Rystelser. O! Det skedte dog sikkert ej for at Jeg skulde lide, men for at Jeg skulde være et Redskab til Udførelse af Dine vise Planer – Ja, Jeg kan ikke skue rettere end at en stor Del af min Lykke tabte sig for stedse her, men Jeg vil ikke klage, dersom det maa lykkes Mig at danne Dyden og Dig en tro Tjener, Verden en nyttig Borger, der vil anvende sine ydre og indre Evner til Befordring af sandt Menneskeheld. Naar Jeg da vemodig skuer tilbage paa den ulykkelige Punkt i mit Hjertes Historie, da skal Jeg dog glædes ved at skue Frugterne af min haarde Kamp, og min dyre Sejer –«

Stykket munder ud i en ny Anraabelse til den Almægtige om Bistand til at tale Dydens Sag til den Unge – med et Ordvalg, der

minder om Grundtvigs Skildring af den Formaningstale, Konrektor Stougaard (if. Grundtvigs Selvbiografi 1802–1804 og »Udby Have«) havde givet Grundtvig med paa Vejen, da han dimitteredes fra Aarhus Skole. Det er det 18. Aarhundredes moraliserende Kristendom (som vi ogsaa sporer den i de bevarede Langelands-Prædikener), han her forkynder. Men nyt og Grundtvigsk er de citerede Ord om den evige Guds vise Haand, der har sat ham paa et Sted, hvor hans Væsen skulde undergaa de frygteligste Rystelser, og hvor han synes at have en Mission. Tanken spøger ogsaa i de egentlige Dagbøger, men udtrykkes intetsteds saa klart og fyndigt som her, hvor han kredser om den Opgave – Karl Leths Opdragelse – som er Grunden til hans Ophold paa Langeland. –



I sin lille Bog om Grundtvig paa Langeland nævner Th. Graae, at der paa den smukke Ø gik Frasagn om, at Grundtvig var en *streng* Lærer. Tænker man herved paa noget i Retning af haarde korporlige Revselse, giver Karakterbogen ikke megen Støtte for dette Ry. Grundtvig erkender, at han er hidsig, men søger at modvirke denne pædagogiske Grundfejl netop ved at føre Bog over Undervisningens Forløb. Han nævner de Gange, da Vreden er løbet af med ham. De er faktisk faa. Og hans Revselse indskrænker sig til, at han en sjælden Gang (vist ialt kun 2–3 Gange i det halve Aar) har givet Karl et let Slag over Fingrene for at vække ham op af dyb Uopmærksomhed.

Men i en anden Henseende var Grundtvig streng. Han stillede store Krav til sin Elevs Hukommelse og Fatteevne. Fagene omfattede: Skrivning, Regning, Grammatik, Læseøvelser, Geografi og Historie, typisk nok ikke Bibelshistorie eller Religion. Skrivningen forsømte Grundtvig fuldt bevidst, erkendende sin egen Mangel paa Talent for Skønskrift⁷).

Regningen, der heller ikke var den unge Lærers Yndlingsfag, søgte han at lette ved Anskuelsesøvelser paa Tavlen, men her kneb

⁷) Den ²⁸/₄ 1806 skriver Grundtvig i »Karakterbogen«: »Karl trak Streger som Forberedelse til Skrivning, saa Gud maa sig forbarme. Hvergang Jeg har med denne Sag at gøre, føler Jeg i fuldeste Maal den Stymperes Forlegenhed, der skal lære Andre hvad Han selv ej kan.

Gid her var en, som kunde ved Skrivning træde i min Plads.«

det frygteligt med Elevens Interesse og Forstaaelse. Fordringerne i Geografi var store. Naar man tænker sig, at Eleven var blot 8 Aar, synes man nok, at Grundtvig undertiden har spændt Kravene lovlighedsvidt. Det hedder f. Eks. om Undervisningen om Formiddagen d. 19. Marts 1806:

»Norge, Tyrkiet, Ungarn, den batavisk(e) Republik, Engelland, Helvetien, Portugal, Spanien, Danmark og Sverrig.

Han huskede ej

I Tyrkiet

Sereth og Alutha –

I Spanien

Olivenza (?), Ferrol, San Tjago, Kartagena, Palma, Oviedo

I Danmark

Maribo, Kristiansfeld –

Derpaa gentoges de sidst lærte fr. og tsk. Ord. Trommens franske Navn var glemt –«.

Det var saaledes ikke Smaating, der skulde ind i det otteaarige Hoved. Men endnu større var de intellektuelle Krav, som Grundtvig stillede til ham i Yndlingsfaget: Historie. Her kæmpede Grundtvig sin egen Kamp, bekræftede sig i Forstaaelsen af det romantiske Historiesyn, som han havde lært det at kende hos Steffens. Ja, bag hans hele Undervisning laa den romantiske Enhedstanke, som Grundtvig ogsaa røber det i sin Fortale til Karakterbogen, hvori det bl. a. hedder: »En ikke liden Del af min Tid har Jeg anvendt til Læsning og især Tænkning over Undervisningens naturlige Fremskriden og Forbindelsen mellem dens Grene«. Derfor skal den unge Junker lære »at fatte Begrebet om den højere Synspunkt, hvorfra Historien bør betragtes som alle Naturevners gradvise Udvikling og Potensering«, en helt steffensk Tankegang og et urimeligt Krav at stille til en Knægt paa 8 Aar.

Dr. Michelsen har i sin Disputats smukt analyseret Karakterbogens Vidnesbyrd om Grundtvigs Historieundervisning paa Egeløkke og mener endda at kunne paavise, at Grundtvig med Tiden kom det bibelske Historiesyn meget nær⁸⁾. – Denne These skal ikke diskuteres her, hvor der blot skal henvises til Michelsens Undersøgelse, af hvilken man ogsaa vil kunne se, hvor stort Held Grundtvig havde med sin krævende Historieundervisning, hvilken forbavsende Evne han har haft til at fænge Drengen og vække ham til Eftertanke

⁸⁾ Michelsen, anf. Skr. p. 271–272.

om en Række historiske Grundproblemer. »Hvor det dog er skønt at Lære«, udbryder den Lille en Dag, da det er lykkedes Grundtvig at vække en vag Forestilling hos sin Elev om Jordens vældige Udstrækning.

Men det var ikke blot i Faget Historie, at Grundtvig fra Tid til anden havde Glæde af Drengen. En enkelt Gang lykkedes det ham endog at gøre en *Regnetime* til en Fest. Og selv ved Omtalen af et fysisk Problem kunde han vække Drengen til Eftertanke. Det hedder d. 18. Juli:

»Hans Forstand gav utvetydige Beviser for sin Udvikling, saavel med umiddelbart Hensyn paa det Læste som i en Samtale om Himmellegerne, om Jordens Atmosfære og Luftballonen – Samtalen opstod ved hans Tvivl om Luftens Tyngde, hvilken Jeg ej troede bedre at kunne gøre ham anskuelig, end ved at henvise til Luftmaskinen, der ellers maatte falde ned. Jeg fortalte ham (om) Charlierens mærkelige Luftfart, hvori han tog megen Del. –«

Saadanne Glimt fra de lyse Sider af Huslærerens Gerning kunde suppleres med adskillige andre Vidnesbyrd fra Karakterbogen om, at Grundtvig, naar han underviste Drengen, almindeligvis kunde holde sine Kvaler nede og føle megen Glæde ved sit Ophold paa Egeløkke.

Blandt disse Vidnesbyrd skal kun eet anføres her, da det paa ganske indtagende Vis afspejler baade Drengens og Lærerens Følelser for Husfruen paa Egeløkke.

Det hedder om Arbejdet d. 14. April 1806:

»*Formiddag*

Blev af flere Grunde intet bestilt.

»*Eftermiddag*

Vi begyndte paa Tallenes Tillægning og Fradrag, men nu bad Karl Mig skrive et lidet Vers til hans Moder, som skulde gelde hendes alt forløbne Fødselsdag, og angav Mig selv Indholden –

Jeg hverken kunde eller vilde undslaa Mig for Udførelsen af hans gode barnlige Ide, og saaledes tabtes vel Eftermiddagen i en vis Henseende, men Vi vandt begge, Jeg hans Kærlighed i højere Grad, og han min højere Interesse baade fra Hjertets og Forstandens Side –«

Selve Produktet, der blev Frugten af det lille team-work mellem Lærer og Elev, kendes desværre ikke. Ejheller nævner Kilderne noget om, hvilken Modtagelse det forsinkede Fødselsdagskvad fik hos Modern og Tryllerinden.



Det var, som nævnt, en gevaldig Plan, Grundtvig havde udarbejdet for sin Undervisning, et enormt Brød, han havde slaet op. Det kan derfor ikke undre, at Planen i mange Maader brød sammen, at Grundtvig næppe fik gennemført mere end godt Halvdelen af, hvad han havde foresat sig.

Der skulde efter Planen undervises baade Formiddag og Eftermiddag, formentlig 2–3 Timer i hver Omgang. Men hvad viser Karakterbogen?

Marts 1806: Af 25 Hverdage blev kun 5 uberørte af ekstraordinær Frihed. Maanedens bød paa 7 hele Fridage og 13 halve.

April: Her savner man Besked om 4 Dage, men vi kender 20 af Maanedens Hverdage. Herfra blev Halvdelen berørt af Frihed. Der var – udover de mange Helligdage (Paaske) – 4 hele Fridage og 6 halve⁹).

I *Maj* er Tallene 25 Hverdage, hvoraf 14 var uberørte. I *Juni* er Antallet det samme. I *Juli* kender vi kun 17 Hverdage, hvoraf een hel Fridag, Resten halve. Fra *August* savnes Optegnelser (Lakune i Ms.). *September* har 20 Hverdage, hvoraf 9 hele Fridage, 2 halve. *Oktober* viser 10 hele og 5 halve Fridage, hvorimod Tiden fra 1. November og til Karakterbogen slutter d. 17. s. M. kun viser een hel Fridag.



Hvad er nu Grunden til de mange Brud paa Grundtvigs omhyggeligt lagte Arbejdsplan?

Skylden er – som oftest – baade direkte og indirekte – Constances. I talrige Tilfælde beder hun Drengen fri, dels fordi han skal ud med hende (f. Eks. til Tranekær), dels fordi der kommer Besøg, dels fordi han skal lege med Bøstrup-Præstens Søn, Christian Graae.

Til andre Tider paatager Grundtvig sig Skylden. En Dag skal han f. Eks. forestaa Uddelingen af Læseselskabets Pakker, en anden Dag skrive et vigtigt Brev, en tredie Dag i nødvendigt Ærinde til Rudkjøbing. Og ikke faa Gange skal han forberede en Prædiken; »Prækeri«, som han et Sted let irriteret kalder det.

⁹) Om den tilstundende Paaske hedder det lidet fromt i en Optegnelse fra d. 1. April: »Jeg gruer for de mange Helligdage, der ifølge god gammel kristelig Skik skulde være Ladheden helligede.«

I saadanne Tilfælde er Skylden for Forsømmelserne Huslærerens, men i langt de fleste Tilfælde er det Constances Ordre eller Ønsker, der fremkalder Forsømmelserne.

Helt latterligt er Forløbet af den 3. Uge i Oktober :

20. Vi kunde ikke læse for Kulde
21. Min Kakkellovn blev rengjort
22. Regning, Odderen, Ulven og Lossens Naturhistorie
23. Vi var til Marked
24. Vi var til Bal
25. Jeg skal præke i Morgen

Man maa give Grundtvig Ret, naar han gør Ugen op : »Det er et lysteligt Syn, naar en hel Uge kan saaledes affærdiges«.

En nøjere Gennemgang af en enkelt Maaned som Marts 1806 giver en ganske god Illustration af Grundtvigs Kamp for at gennemføre sine krævende Undervisningsplaner.

Allerede d. 3. om Eftermiddagen er det galt, fordi det er Postdag, og Grundtvig selv maa besøge Posten. Den følgende Eftermiddag hedder det :

»Jeg var ej oplagt til Undervisning, og Jeg repeterede derfor blot i Forening med Fruen de franske og tyske Ord Han har lært – Han huskede dem alle sammen –

Den følgende Dag er det paany galt om Eftermiddagen : »Karl var i Besøg med sin Moder –«.

Saa følger en uforstyrret Dag, men Dagen efter, d. 7. Marts bringer nye Afbræk. Moderen har lovet Karl, at han skal med i Besøg om Eftermiddagen, og Tanken herom ødelægger ogsaa Formiddagens Arbejde. Selv skriver Grundtvig :

»At Jeg hverken i Dag eller forrige Gang fulgte med, er ej Følge af Uvidenhed eller Ringeagt for Pligt, men har en tvingende subjektiv Grund. Jeg vilde have langt større Skade, end Han vilde have Gavn deraf –«.

Den følgende Eftermiddag er Karl atter i Besøg :

»Det hed paa et Øjeblik, men varede lige indtil Aften. Der blev da altsaa intet bestilt, hvilket gjorde Mig meget ondt, da Regningen højt trængte til Eftersyn. –«

Den 10. kommer Christian paa Besøg midt i Formiddagens Arbejde, og Undervisningen afbrydes for Resten af Dagen. »Saaledes begynder denne Uge med slette Forvarsler«, skriver Grundtvig, »men nu haaber Jeg dog den øvrige Del skulde tilhøre Os ganske, og da kan det end blive godt –«

»Det gjorde Mig ellers meget ondt at miste Karl i Dag, thi Han syntes ret oplagt til Læren – Imidlertid kunde Jeg ej beholde Ham uden at støde Forældrene paa begge Sider, og Sligt er saa ofte nødvendigt, at Man gør ilde i at formere Tilfældenes Antal, naar det nogenlunde kan undgaaes – Skulde Jeg for hastig igen saaledes blive forstyrret i Læretimerne, da er det Tid at sige Stop –«.

Allerede den følgende Dag, d. 11., faar Grundtvig Anledning til at sige et borgerligt Ord:

»Jeg laa endnu, da Karl kom op og hilste fra sin Moder, om Han ej maatte følges med til Tranekær. Saare ubehageligt var det for Mig, straks efter en spildt Dag, at give end en til Pris; men der var jo intet andet for, da det nu engang var sat ham i Hovedet – Jeg havde siden en alvorlig Samtale med Fruen over denne Materie – Jeg bad Hende, som Jeg saa ofte, men forgæves har bedt Hende, dog ikke at vedblive sin uforsigtige Handlemaade heri –

Naar Karl nemlig beder Hende om Noget, siger Hun altid: »ja gerne for Mig, naar Du maa for Grundtvig«. – Ofte forkynder Hun ham selv en eller anden Fornøjelse med det Tillæg »dersom Du maa for Grundtvig«. –

Det er nødvendigt at Drengens Agtelse for hende og Godhed for Mig maa bestandig blive mindre. Det maa undre Ham, at hans Moder først skal spørge Mig, og Han maa anes Mig som sin Fornøjelses Fjende –

Det er dog besynderligt at Forældre ej ville gøre saameget for deres Børns Dannelse som Fremmede. De synes at tro de have afløst den Forbindtighed Naturen paalagde dem, naar de betale et Menneske for at offre deres Børn sin Tid og Flid –

De glemme, hvor umuligt det er for en Fremmet at opdrage deres Barn i Deres Hus, naar De ej selv ville arbejde i Harmoni med ham.

Jeg ser meget godt Fruens skjulte Bevæggrund: Hun vil stedse være den gode, og glemmer at sligt sker paa min, eller rettere paa hendes Søns Bekostning –

I Morgen skal Jeg da rent ud erklære, at flere Besøg ikke paa nogen Maade kan aflægges af Personer i denne Uge, og at Jeg ingenlunde afbryder min Undervisning, om der end komme nok saa mange Fremmede til ham. –

Dette er et Middel Jeg nødig bruger, men et Aars Erfaring overbeviser Mig om, at det er det eneste Jeg har tilbage. Ved hver Uges Begyndelse vil Jeg spørge om Noget er ham lovet, for derefter at indrette mine Forholdsregler, og bede alvorlig, at Intet, som kan have Indflydelse enten paa hans Undervisning eller Moralitet maa blive ham lovet, førend Jeg derom er blevet underrettet.

Ogsaa skal Jeg bede Hr. Graa ej oftere at gøre sig skyldig i den Uforsigtighed at invitere min Junker, uden i Forvejen at have talt med mig. –«

Men allerede d. 13. om Eftermiddagen gribes der paany forstyrrende ind i Huslærerens Arbejde:

»Her var Fremmede. Vi kom sildig til Bords og sadde der længe. – Der blev da ingen Undervisning af. – Det er blevet Mig ilde optaget, at Jeg rejste Mig fra Bordet før de Andre, derfor gør jeg det saa sjelden som mulig. –«

Den 14. suspenderer Grundtvig selv Undervisningen, da han har en Pakke at besørge for Læseselskabet, og den 15. om Formiddagen mister Karl en Undervisningstime (formentlig som Følge af en ny Kontrovers mellem Huslæreren og hans Frue). Det skildres af Grundtvig saaledes:

»Aldrig burde Jeg undskylde Mig med tilfældige Omstændigheder, men Jeg er et Menneske. Mine Lidenskaber kan Jeg bekæmpe, men ej tilintetgøre og allermindst den kæmpestærke, som med List indsneg sig i min Barm og byggede der sin Trone, hvis Støtter ere fæstede (til) mit Indres ædelste Dele, saa den ej kan omstyrtes uden at søndre disse –

Dette var min undskyldende Indledning til den Tilstaaelse, at min Undervisningstid blev i Dag en Time kortere end sædvanlig –«

De følgende Dage forløber uden Forstyrrelser; men om den 18. om Eftermiddagen hedder det: »Intet blev bestilt, og det var min Skyld.«

Op saa gaar det løs igen: Den 19. om Eftermiddagen: »Karl var ude«. Den 20. (hele Dagen): »For besynderlige Omstændigheders Skyld, maatte Jeg i Dag være borte tilligemed Karl –«

Den 22. om Eftermiddagen: »Maatte Jeg lade min Herre være med sin kære Ven. –«

Den 24. og 25.: »Spøgedes bort med den lille Kristian. Jeg tillod det. Hvorfor?«

Den 26. om Eftermiddagen: »Intet«.

Den 28.: »Vi spiste ude, og var siden paa Slottet¹⁰).

Intet bestiltes«.

Den 29.: »Jeg sov til Middag, og om Eftermiddagen var her Fremmede.

Intet«.

Den 31.: »Jeg maatte til Rudkøbing i vigtige Ærinder.«

– Hermed er saa Marts ude. Men de følgende Maaneder viser paa lidt nær det samme Billede af gode Forsætter, der ikke kan opfyldes, et Spil mellem Vilje til at overholde de store Planer og Magtesløshed over for Herskabets Dispositioner og navnlig over for den Myndighed, der udøvedes af hans Væsens Herskerinde.



¹⁰) Formentlig Tranekær.

En Krise indtræder i den 2. og 3. Uge af Juni, men synes forberedt allerede i Slutningen af April og Begyndelsen af Maj. Den 28. April hedder det ildevarslenende haardt: »Karl var i Besøg efter sin Moders Ordre«, og d. 30. i samme Maaned: »De grevelige vare her til sildig Middag«. Den 1. Maj: »Min Herre var i Visit«. Og endelig den 6. Maj: »Intet; *min Skyld*«.

Og her kan vi for en Gang Skyld se, hvad Grundtvig foretog sig i Stedet for at undervise. Han har hentet sin Dagbog frem (ikke at forveksle med Karakterbogen). Vi har Slutningen af hans Dagbogsnotits fra d. 6., men ikke Begyndelsen. De første Blade af Dagbogen er som nævnt fjernede, deriblandt Begyndelsen til Optegnelsen fra d. 6. Maj. Det første af de bevarede Blade er tilmed molesteret, idet den øverste Del er revet af. Tilbage staar imidlertid nogle interessante Linier (som Begtrup ikke har medtaget i sin partielle Udgave af Dagbogen i US, I). Emil Frederiksen har søgt at tyde Indholdet og gengivet det i »Den unge Grundtvig og andre Essays«, men desværre ikke uden Fejl og en deraf følgende Overfortolkning. Texten paa den bevarede Bladrest har følgende Ordlyd:

»for Hende. Min fordringsløse Til(bedelse kan?) stundom hæve hende til en vis Højhed, men den kan aldrig være Hende nok, da Hun er blevet vant til en ganske anden, hvis Maal er dyrisk, eller højt forfinet sandselig Nydelse, som blot har sig, og sin Tilfredsstillelse for Øje, uden at kaste et Blik paa Moralitetens evige Lov, eller Menneskets højere Værdighed. –

Dog Vel Mig at Hun er saadan i den Stilling Hun staar, thi netop hendes lavere Trin sætter Mig paa et højere, Jeg maaske aldrig vilde besteeget hvis (H) Jeg havde ejet¹¹⁾ Hendes (Kærlighed?)« . . .

Den Disharmoni imellem Fruen og Huslæreren, som taler ud af hans Beretninger om den daglige Undervisning, er ikke uden Sammenhæng med det spændte Forhold, der bestod mellem ham og hende i deres Egenskab af henholdsvis Mand og Kvinde.

Han føler sig i dette Forhold uhjælpelig underlegen. En haabløst forelsket Tilbeder. Haabløst, ikke blot paa Grund af den Mur, som Moralen rejser mellem den gifte Kvinde og hendes Søns Lærer, men ogsaa fordi hans heftige Attraa er blevet konverteret til en Tilbedelse, der gør hende til den stærke. Grundtvigs Problem er, hvordan han skal frigøre sig af dette ydmygende Slaveri. I sine stærke Stunder

¹¹⁾ Frederiksen læser *øjnet*, men allerede K. E. Bugge har (»Studenterkredsen«, 1955, p. 43) set, at der staar *ejet*. Han læser imidlertid – som Frederiksen – det følgende Ord som *Hende*. Der staar: *Hendes*.

føler han, hvorledes Aanden hæver ham højt over hende og erkender realistisk, at han aldrig vilde have kunnet stige saa højt, om han havde vundet hendes Hjerte. Og dog var det vel netop dette, som han havde troet, at han havde vundet, i 1805-Forsommerens gyldne Dage.

Hans næste Notits i *Dagbogen* er fra d. 17. Juli. Ogsaa den har mistet sin Indledning (der har fyldt 2 Sider), og kun tredie og fjerde Side er bevarede. Holger Begtrup har ikke trykt Indholdet af disse to Sider i US, I., derimod findes det gengivet i Hal Kochs Udgave (V. U. I, p. 76). Af Forskere har kun William Michelsen omtalt den (*Tilblivelsen af Grundtvigs Historiesyn* p. 270). Den lyder:

» . . . plejede før hendes Kind at gløde, som vilde den med Lueskrift udtale den sig skjulende Bevidsthed, og snildelig undveg Hun min Forklaring. – Men nu – dristig traadte Hun hen for Mig, erklærede med de helligste Forsikringer mine Mistanker for ugrundede og rystede Mig med den ligesaa smertelige som grundede Erklæring, at Hun nu fuldkommen indsaa min Kærlighed til hende var forstilt, thi umuligt var det, Jeg kunde elske en Kvinde, Jeg troede nedsunken i Dyrriskhedens nederste Sump. – Med Bitterhed og Afsky udmaalede Hun Billedet af hvad Hun maatte være, dersom Jeg havde Ret. Jeg maatte – sagde Hun – ej blot være vellystig, men mit hele Liv maatte tillige være den afskyeligste Maske. Jeg behandler min Mand med Kærlighed og Æmhed, hvad maatte Jeg være, dersom Jeg med dette dog flagrede fra Ens til en Andens Favn? Hvad De tænker, men ej vil sige: en offentlig Hore.«

Desværre har Kaj Munk ikke kendt dette Fragment. Her havde ellers været Stof til en stærk og vel at mærke autentisk Scene, et flam-mende Opgør mellem Husfruen og Huslæreren. Man veed tilmed, hvad Grundtvig har sagt. Constances forargede Tale former sig som et Svar paa de haarde Beskyldninger, som Grundtvig har rettet mod hende i *Dagbogen* for 6. Maj (jf. ovenf.). Man kunde næsten fristes til at formode, at Constance en Dag har stjaalet sig til at kigge i *Dag-bogen* og derefter har reageret voldsomt. Snarere er dog Sandheden, at den efterhaanden overophedede Huslærer en Dag er eksploderet og har præsenteret hende for nogle af de haarde Beskyldninger, som han længe har gaaet og samlet sammen paa.

Dr. Michelsen antager, at den store Opgørscene har udspillet sig i Tiden o. 17. Juni, selvom Grundtvig først har betroet den til sin *Dagbog* en Maaned senere. I hele Juni Maaned er Grundtvig, som det ses af *Karakterbogen*, irriteret over den megen Uro, som Familien Leths Rejse til Fyn (og Besøg af Venner fra Fyn) bringer i den dag-lige Idyl. Grundtvig skriver d. 18. Juni, at hans Undervisning har været daarlig den Dag og fortsætter:

»Det øvrige ved Jeg intet af, da Jeg ej har været i Humør til at optegne det og min Sjæls mange og stærke Rystelser svække Hukommelsen.«

Men 8 Dage senere er Irritationen der paany, atter fordi der kommer Gæster :

»Der kom et helt Slæng Adelsmænd og Junkeren maatte ned for at pynes«. –

Først saa sent som den 6. Juli synes Grundtvig at aande lettet op :

»Endnu i denne Uge er Uordenen vedblevet af mange uforudsete Aarsager – Det er dejligt –«.

Michelsen ser i det sidste Udtryk et Udslag af Forsoning¹²⁾). Det kan dog ikke være rigtigt. Den sidste Bemærkning er bitter Ironi. Optegnelsen fortsætter da ogsaa med et ikke altfor optimistisk Suk: »Nu haaber Jeg dog Adspredelserne skulle for denne Sinde have taget en Ende . . .«

Saa sent som d. 14. Juli faar Irritationen over den elskedes Væsen et ejendommeligt Udslag :

»Læseøvelse om Frederikshalds Belejring af tolvte Karl – Det gjorde Mig ondt i hans Dom over hine norske Helte atter at træffe en Fejghed og Kvindagtighed, der udgør et ikke uvæsentligt Træk i hans Karakter – Grunden er klar, da Han dels i hele det Indvortes er et tro Billede af sin frygtsomme Moder, dels stedse har haft hendes Eksempel for Øje. – Vare kun Midlerne herimod saa lette at finde! Dog Jeg skal dog se [om] Jeg kan indgyde ham lidt Kækhed, thi megen faaar Han neppe nogensinde, skønt det er stygt –«

Billedet af den frygtsomme Moder svarer ikke til det Indtryk, som hendes uforfærdede Optræden i Følge Dagbogssnotitsen af 17. Juli giver. Er det mon for dristigt at antage, at den store Scene maa have udspillet sig efter d. 14. Juli og altsaa senest d. 17. Juli; saaledes at Dagbogsskildringen d. 17. Juli ikke – som Michelsen formoder – er nedskrevet paa Maanedsdagen efter det store Opgør, men faa Dage eller Timer, efter at det fandt Sted?



¹²⁾ Michelsen, anf. Skr. p. 271.

Forøvrigt var Opgøret hverken det første eller det sidste mellem Grundtvig og Constance. »Vel miskiente og mistænkte De mig ofte . . .«, skriver hun i et Brev til ham fra 1810, »... ved den Almægtige, jeg var og er uskyldig«¹³).

Der er ikke paaviselige Grunde til at mistænke hende for i sit Selvforsvar at gribe til Løgn eller Hykleri. Maalt med Tidens moralske Maalestok og paa Baggrund af den lette Livsstil, der prægede Herregaardsfolk i Napoleonstiden, har hendes Vandel nærmest været smaa-borgerlig. Men for den unge Huslærer, der var opvokset i et Hjem præget af gammel-luthersk Strenghed og sædelig Nidkærhed, har den sydfynske Adels selskabelige Adfærd ofte maattet tage sig ud som grov Letfærdighed, Syndighed og – som Grundtvig insinuerer – Dyriskhed.

Ukendt med den lette og flagrende Erotik har Grundtvig fra første Færd ganske misforstaaet Constances Holdning over for ham. Meget tyder paa, at hun – for at bruge en senere Tids Terminologi – har aabnet en ret kraftig Flirt med ham. De milde Øjekast, de kærlige Berøringer og Villigheden til at modtage hans varme Kys paa Haanden, maa ses som Led i et Spil, hvis Regler Grundtvig var helt i Vildrede med.

Maaske har hun virkelig følt sig draget mod denne klodsede, men virile Yngling og netop paa Grund af hans Forvirring og utilslørede Tilbedelse betragtet ham som kær og ufarlig. Grundtvig paa sin Side har opfattet hendes Adfærd som Udslag af Forelskelse og lullet sig ind i søde Drømme om svimlende Harmoni.

Hvor hedt det har været mellem dem i Foraaret 1805 savner vi dokumenterede Oplysninger til at kunne oplyse. Men meget tyder paa, at Grundtvigs Vej til Fornemmelsen af, at hun legede med ham, og at hans Forelskelse var haabløs, gik over et indre moralsk Opgør, der maa forudsætte, at han virkelig en Overgang har troet, at han har ejet en gift Kvindes Kærlighed.

Først i andet Stadium vendes den etiske Kritik udad – mod hende og hendes Omgivelser, Junkerslænget. Hans Lidenskab piskes op af Jalousie, da han ser, at han ikke har Eneret paa de milde Øjekast og

¹³) Breve fra og til N. F. S. Grundtvig, I, p. 35. Bemærk ogsaa, at Grundtvig i Dagbogen for d. 8. September 1806 drøfter Ønskeligheden af, at der paa Egeløkke var »en Pige, Jeg, uden at elske, dog kunde slutte Mig til med Velbehag«. – »Hun maatte have to Fortrin, hvorved Hun ubetinget vandt, Hun maatte være *sædelig* (udhævet af G. A.) og elske Mig«. (US, I, p. 99).

det søde Koketteri. Derfor fortvivler han, naar Herskabet rejser paa Fornøjelsesrejser til Fyn – eller naar der kommer Besøg fra de fynske Herregaarde. »Venner kan Jeg her ej have,« skrev han paa sin Fødselsdag 1806, »thi i enhver Mand ser Jeg en Medbejler til min Elskedes Gunst«.

Dette Slaveri af Jalousien var imidlertid af ældre Dato, formentlig fra Sommeren 1805. Man kan gætte paa, at han – ved en eller anden selskabelig Sammenkomst – har maattet lide den Tort at føle sig forsmaaet til Fordel for en i hans Øjne højst uværdig Rival, og at denne Hændelse har belært ham om, at ogsaa andre kunde nyde godt af hendes Gavmildhed med blide Øjekast og søde Kærtegn.

Efter alt at dømme har han reageret omgaaende og sagt sin Stilling som Huslærer op. Dagen efter har han dog fortrudt og ladet sig overtale til at blive. Men i Oktober 1805 gør han et nyt Forsøg paa at rive sig løs, atter uden Held. Det hedder i Dagbogen:

»Jeg har atter været bragt til det Skridt at ville forlade Egeløkke, og det havde været klogt; thi dennegang kan mit Hjerte ey saa ganske spille Bas med mit Hoved, som forudm, da min Lidenskab var alvældig, fordi den var Mig ny, fordi Jeg ey vidste, fra hvilken Side Jeg skulde angribe den ukendte Fiende. Derfor bad Jeg ey heller næste Dag om godt Veyr. Ney, det var min fulde og faste Beslutning at reyse og ingen Flyvegrille. – Jeg forlangte et Bevis af Kapteynen om min Opførsel og Fremfærd, men Han vilde, Jeg skulde betænke Mig, og Jeg nødtes saaledes til et par Postdage at opsætte de Anstalter, der vilde gjort min Bliven umulig –«¹⁴).

I det følgende angiver han sin »idealistiske« Grund til at blive: Hensynet til Eleven Karl, og dennes Opdragelse til en god og sædelig Borger. Men det lykkes ham ikke at skjule, at den virkelige Grund er hans brændende Jalousie, hans Frygt for, at andre Mænd ikke skal have samme etiske Modstandskraft som han selv over for Fristerinden :

»Imidlertid indtraf en Omstændighed, som bestemte Mig til at forandre mit Forsæt. – En vis S. med Børn og deres Lærer var her. Denne drak sig en Perial i sine Elevers Paasyn, og S. vilde derfor – som rimeligt var, da Han derved tabte sin Agtelse – af med ham. – Det er en smuk Karl, har, saavidt Jeg ved, gode Kundskaber, forstaaer de levende Sprog, tegner ypperligt og er Dameelsker. – Alt dette tilsammentaget forvissede Mig om, at Han vilde vorde min Eftermand. – Fra Kundskabens Side ønskede Jeg ingen bedre, skønt vel fra Metodens, der synes at være den erkegamle. – Men fra Moralitetens: Hvad vilde der blive af den arme Karl, om Han fik saadan en Lærer? Opdragen af og som en Kvinde,

¹⁴) US, I, p. 85.

ere alle mandlige Anlæg indslumrede; de maa vækkes, men var sligt at vente af en Lærer, der satte høj Pris paa Damegunst? Ney ingenlunde. Jeg ser grant, at Drengen fik sin stedse vekslende Villie opfyldt, naar Moderen betalte det med et blidt Øyekast. –...«

Frygten for Rivalen hidser hans moralske Forargelse op til helt urimelige Højder. Langeland og Hjemmet paa Egeløkke bliver et Sodoma i hans Fantasi:

»– Hvem der ey har Afsky for Drukkenskab, blev her en Dranker. Hvem der ey har underkuet sin Higen efter sandselig Nyden, blev her Vellystens Slave. – Hvilket Eksempel for min kære Dreng midt iblandt slette Eksempler? Hvad kunde Man formode, Enden blev? Hvad andet end, at Han vokste op som blød og forkælet, lod sig henrive af den Lasternes Strøm, der bølger saa indbydende, og druknede deri de skønne Anlæg Han af Naturen fik til at vorde et godt Menneske –«.

Han udmaler de forfærdelige Følger, som hans Bortrejse vil kunne faa for Karl og slutter resigneret:

»Jeg kan dog sætte varme uskrømtede Formaninger og egen Opførsel mod de Laster, som herske her. –

Saalænge Jeg derfor kan bære min Byrde, uden ganske at knuses, vil Jeg stræbe at redde ham, hvis Sædelighed synes at blive af dobbelt Vigtighed.«



Grundtvig forblev paa Egeløkke endnu 2¹/₂ Aar, efter at ovenfor citerede Skildring blev nedfældet i hans Dagbog. For de sidste 1¹/₂ Aars Vedkommende har han ikke efterladt sig Dagbogsoptegnelser eller udover enkelte Yttringer i Breve givet private Oplysninger om sit Huslærerliv og Forholdet til Constance. Derimod røber han fra Tid til anden i sit trykte Forfatterskab – det videnskabelige saavel som det digteriske –, at hans Attraa stadig var levende, og at hans Kvaler ikke var forbi, selvom netop hans litterære Sysler gav ham Styrke til at bære baade Savn og Ydmygelser.

Af ganske særlig Betydning blev Vennen P. N. Skovgaards Besøg paa Egeløkke 1807 og den Opmuntring til fortsat Syssel med nordisk Mythologi, som kom fra ham – og brevligt – fra Rasmus Nyerup. Om denne sidste Fase af Udviklingen (den litterære, kunde man kalde den), henvises til mine Afhandlinger »Grundtvigs Vej til de norrøne Skrifter« (Grundtvig-Studier 1953) og »Strandbakken ved Egeløkke« og »Havet« (ibid. 1954) samt Skildringen af Grundtvigs

æstetiske Periode i København 1808–1810 i min Bog »Omkring Grundtvigs Digtsamlinger« (1955), p. 48–52 og p. 56–62 samt p. 86–88.

Sidstnævnte Sted aftrykkes Indholdet af et Udkast til Grundtvigs sidste Fødselsdagsdigt til Constance Leth dateret 11. April 1811 (PS, I, p. 315–318). I Udkastet karakteriseres alle hans tidligere Digte til den Skønne som Udtryk for

En saaret Stoltheds avindsyge Smerte
Og Følelser som ei var i mit Hjerte.

Selvom Linjerne ikke genfindes i det færdige Digt, eller maaske netop derfor – er de Opmærksomhed værd. De stammer fra Krisetiden 1810–11, hvor Grundtvig havde en ikke ringe Tilbøjelighed til at dømme sig og sin Fortid urimeligt haardt. Men sammenholdt med det Resultat, som Undersøgelsen af Kilderne her har givet, synes de at komme Sandheden om hans Forhold til Constance Leth – efter hans Opvaagnen fra hans Livs gyldne Dage – forbavsende nær.